

กฎหมายว่าด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศ (หลักเกณฑ์แนวปฏิบัติและจรรยาบรรณสื่อสังคม) ค.ศ. ๒๐๒๑
(Information Technology (Intermediary Guidelines and Digital Media Ethics Code) Rules, 2021)
ในประเทศไทย *

ภรภัทร ปัญญวานิช**

บทนำ

สื่อสังคม^๑ (Social Media) มีลักษณะที่เฉพาะแตกต่างจากสื่อประเภทอื่น ๆ เช่น การไหลเวียนของข้อมูลข่าวสารที่ข้ามพรมแดนและข้ามการควบคุมระดับชาติ การที่อำนาจในการควบคุมการเปิดรับข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ อยู่ในมือผู้ใช้งาน การที่ผู้จัดทำเนื้อหาไม่จำเป็นต้องอาศัยตัวกลาง (mediator) ในการนำเสนอเนื้อหาต่อผู้รับในวงกว้าง เป็นต้น^๒ ลักษณะเฉพาะเหล่านี้ทำให้สื่อสังคมเป็นพื้นที่ของการปะทะของข้อมูลข่าวสารและความคิดเห็นต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม ข้อมูลข่าวสารและความคิดเห็นต่าง ๆ ที่ไหลเวียนอยู่ในอินเทอร์เน็ตไม่ได้มีเฉพาะสิ่งที่ดีและมีประโยชน์เท่านั้น แต่ยังมีเนื้อหาบางประเภทที่ผิดกฎหมาย หรือเป็นเนื้อหาอันตรายต่อผู้ใช้งาน โดยเฉพาะผู้ใช้งานที่เป็นเด็กและเยาวชน ทำให้หลายฝ่ายมีความกังวลเกี่ยวกับเนื้อหาเหล่านี้ ด้วยเหตุนี้เองทำให้การกำกับดูแลเนื้อหาในอินเทอร์เน็ตเป็นประเด็นที่มีความสำคัญ^๓

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่ตระหนักถึงปัญหาดังกล่าว ซึ่งหลังจากผ่านการอภิปรายและการโต้เถียงตลอดระยะเวลาหลายปีที่ผ่านมา กระทรวงอิเล็กทรอนิกส์และเทคโนโลยีสารสนเทศ (Ministry of Electronics and Information Technology) รัฐบาลอินเดียได้ประกาศใช้กฎหมายใหม่ที่ ออกโดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติเทคโนโลยีสารสนเทศ ค.ศ. ๒๐๐๐ (IT Act) เพื่อใช้สำหรับการกำกับดูแลแพลตฟอร์มสื่อสังคม

* บทความประจำเดือนธันวาคม ๒๕๖๕

** บุคลากรจัดทำฐานข้อมูลกฎหมาย ฝ่ายค้นคว้าและเปรียบเทียบกฎหมาย กองกฎหมายต่างประเทศ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

^๑ สำนักงานราชบัณฑิตยสถาน. ๒๕๕๙. “พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน.” [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <https://dictionary.orst.go.th/> (สืบค้นวันที่ ๖ ธันวาคม ๒๕๖๕).

^๒ พิรงรอง งามสุด. (๒๕๕๗). การกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ต. กรุงเทพมหานคร ศูนย์ศึกษานโยบายสื่อ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๓ มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, “การกำกับดูแลเนื้อหาของสื่อใหม่ (New Media),” โครงการศึกษาวิจัยการปฏิรูปสื่อ (๕ มีนาคม ๒๕๕๙), หน้า ๑.

กฎหมายใหม่ที่มีการประกาศใช้บังคับ ได้แก่ กฎหมายว่าด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศ (หลักเกณฑ์แนวปฏิบัติ และจรรยาบรรณสื่อสังคม) ปี ค.ศ. ๒๐๒๑ (Information Technology (Intermediary Guidelines and Digital Media Ethics Code) Rules, 2021) ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลัก ดังนี้

(๑) เพิ่มความรับผิดชอบของแพลตฟอร์มสื่อสังคม (เช่น Facebook Instagram และ Twitter) เพื่อป้องกันการใช้งานในทางที่ผิด

(๒) ให้อำนาจแก่ผู้ใช้งานสื่อสังคมโดยการสร้างแนวทางปฏิบัติสำหรับสื่อสังคมแก้ไขข้อร้องทุกข์ที่ได้รับจากผู้ใช้งานอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งหลักเกณฑ์แนวปฏิบัติและจรรยาบรรณสื่อสังคม ปี ค.ศ. ๒๐๒๑ ใช้อำนาจภายใต้มาตรา ๘๗ (๒) แห่งพระราชบัญญัติเทคโนโลยีสารสนเทศ ค.ศ. ๒๐๐๐ และบังคับใช้แทนหลักเกณฑ์แนวปฏิบัติฉบับก่อนหน้าของปี ค.ศ. ๒๐๑๑^๔

ความจำเป็นในการกำกับดูแลแพลตฟอร์มสื่อสังคม

ประเทศอินเดียเป็นที่รู้จักกันดีในแง่ของ "สังคมออนไลน์แบบเปิดที่ใหญ่ที่สุดในโลก" และดึงดูดบริษัทสื่อสังคมจำนวนมากให้เข้ามาประกอบธุรกิจในประเทศอินเดีย อย่างไรก็ตาม การใช้สื่อสังคมในทางที่ผิดก็เพิ่มขึ้นด้วยเช่นกัน เช่น การใช้สื่อสังคมเป็นเครื่องมือในการละเมิดสิทธิสตรี การเพิ่มขึ้นของกิจการที่ไม่ใช่องค์กรธุรกิจตามกฎหมาย การสร้าง "ข่าวปลอม" ที่ยุ่งให้เกิดความแตกแยกและเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของชาติ การยุยงให้เกิดการจลาจลในชุมชน การเผยแพร่ข้อมูลที่เป็นการดูหมิ่นศาสนา การเผยแพร่เนื้อหาลามกอนาจารจำนวนมาก การฉ้อโกงทางการเงิน และการรับสมัครเยาวชนเพื่อเข้าร่วมในองค์กรก่อการร้าย

การใช้สื่อสังคมในทางที่ผิดนี้มีจำนวนเพิ่มขึ้น เนื่องจากขาดการจัดการให้มีการร้องเรียนและการแก้ไขที่มีประสิทธิภาพ ทำให้ผู้ใช้สื่อสังคมทั่วไปไม่สามารถร้องเรียนให้มีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ ดังนั้น การกำหนดกลไกสำหรับการร้องเรียนของผู้บริโภคและการแก้ไขปัญหาจากการใช้สื่อสังคมให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์แนวปฏิบัติ จึงได้รับการพิจารณาเพื่อกำกับดูแลและควบคุมการใช้งานแพลตฟอร์มสื่อสังคมในประเทศอินเดีย^๕

^๔ Dhruv Manchanda and Priyam Raj Kumar. "India: The Information Technology (Intermediary Guidelines And Digital Media Ethics Code) Rules, 2021: Impact On Digital Media" . สืบค้นเมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๖๕, จาก <https://www.mondaq.com/india/social-media/1063198/the-information-technology-intermediary-guidelines-and-digital-media-ethics-code-rules-2021-impact-on-digital-media->

^๕ อ่างแล้ว เจริญธรรมที่ ๑

คุณลักษณะที่สำคัญของหลักเกณฑ์แนวปฏิบัติและจรรยาบรรณสื่อสังคม

- สื่อสังคมจำเป็นต้องปฏิบัติตามมาตรการตรวจสอบที่กำหนดไว้ในระหว่างการทำงาน มาตรการตรวจสอบดังกล่าว ได้แก่
 - การเผยแพร่เงื่อนไขการให้บริการและนโยบายความเป็นส่วนตัวอย่างชัดเจน บนเว็บไซต์และแอปพลิเคชันต่าง ๆ
 - รายละเอียดของกฎเกณฑ์และข้อบังคับ นโยบายความเป็นส่วนตัว และข้อตกลงที่ผู้ให้บริการแพลตฟอร์มสื่อสังคมควรแจ้งให้ผู้ใช้งานทราบเกี่ยวกับการใช้สื่อสังคมของตนว่าผู้ใช้งานจะต้องจะไม่เปิดเผย รวบรวม แก่ไข ส่งต่อ จัดเก็บ หรือแบ่งปันข้อมูลใด ๆ แก่บุคคลอื่น หากว่าข้อมูลดังกล่าวมีลักษณะดังต่อไปนี้
 - เป็นข้อมูลส่วนบุคคลของผู้อื่นและผู้ใช้งานไม่มีสิทธิ์ในข้อมูลนั้น
 - เป็นการหมิ่นประมาท ลามกอนาจาร ละเมิดสิทธิความเป็นส่วนตัวของผู้อื่น รวมถึงความเป็นส่วนตัวทางร่างกาย การดูหมิ่นหรือคุกคามทางเพศ การใส่ร้าย เหยียดหยามเชื้อชาติหรือชาติพันธุ์ หรือเกี่ยวข้องหรือสนับสนุนการฟอกเงินหรือการพนัน รวมถึงข้อมูลอื่น ๆ ที่ไม่สอดคล้องหรือขัดต่อกฎหมายที่มีผลบังคับใช้
 - เป็นอันตรายต่อเด็ก
 - ละเมิดสิทธิบัตร เครื่องหมายการค้า ลิขสิทธิ์ หรือกรรมสิทธิ์อื่น ๆ
 - หลอกลวงหรือทำให้ผู้ที่ได้รับข้อมูลเข้าใจผิดเกี่ยวกับที่มาของข้อมูล หรือสื่อสารข้อมูลใด ๆ ซึ่งไม่เป็นความจริงแต่อาจถูกมองว่าเป็นข้อเท็จจริงอย่างสมเหตุสมผล โดยมีเจตนาพิเศษที่จะทำให้ผู้รับสารเข้าใจผิด
 - คุกคามความเป็นเอกภาพ ความมั่นคงหรืออำนาจอธิปไตยของอินเดีย สัมพันธไมตรีกับรัฐต่างประเทศ หรือความสงบเรียบร้อยของประชาชน หรือก่อให้เกิดการยั่วยุให้กระทำความผิดใด ๆ หรือขัดขวางการสอบสวนการกระทำความผิดใด ๆ หรือการดูหมิ่นประเทศอื่น
- เมื่อสื่อสังคมได้รับข้อมูลคำสั่งศาลหรือได้รับแจ้งจากรัฐบาลหรือหน่วยงานของรัฐภายใต้พระราชบัญญัติเทคโนโลยีสารสนเทศ จะต้องไม่ส่งต่อ จัดเก็บ หรือเผยแพร่ข้อมูลที่ขัดต่อกฎหมายภายใต้กฎหมายใด ๆ ที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ของอำนาจอธิปไตยของประเทศอินเดีย ความมั่นคงของรัฐ ความสัมพันธ์กับต่างประเทศ ความสงบเรียบร้อยของประชาชน หรือศีลธรรมอันดี การดูหมิ่นศาล การหมิ่นประมาท รวมถึงข้อมูลไม่ได้รับอนุญาตภายใต้กฎหมายที่มีผลบังคับใช้ในขณะนี้
- เมื่อสื่อสังคมรวบรวมข้อมูลจากผู้ใช้งานเพื่อลงทะเบียนในระบบคอมพิวเตอร์ สื่อสังคมจะต้องเก็บข้อมูลไว้เป็นระยะเวลา ๑๘๐ วันหลังจากการยกเลิกการใช้บริการหรือยกเลิกการลงทะเบียน แล้วแต่กรณี

- สื่อสังคมจะต้องส่งมอบข้อมูลที่อยู่ในความควบคุมดูแลหรือในครอบครอง เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่หน่วยงานของรัฐที่ได้รับอนุญาตตามกฎหมาย สำหรับการสืบสวนหรือการป้องกันและรักษาความปลอดภัยทางไซเบอร์ ภายใน ๗๒ ชั่วโมงนับแต่ที่ร้องขอ เพื่อวัตถุประสงค์ในการตรวจสอบ การระบุตัวตน หรือเพื่อป้องกัน การตรวจจับ การสืบสวน หรือการฟ้องร้อง การกระทำความผิดภายใต้กฎหมายใด ๆ ที่บังคับใช้ในขณะนั้น หรือสำหรับเหตุการณ์ด้านความปลอดภัยในโลกไซเบอร์
- สื่อสังคมจะต้องรายงานเหตุการณ์ด้านความปลอดภัยทางไซเบอร์และแบ่งปันข้อมูลที่เกี่ยวข้อง กับเหตุฉุกเฉินทางคอมพิวเตอร์ของประเทศอินเดีย ตามนโยบายและขั้นตอนที่กำหนดภายใต้กฎหมายเทคโนโลยีสารสนเทศ
- สื่อสังคมประเภทแอปพลิเคชันการโต้ตอบทางออนไลน์ระหว่างผู้ใช้งานสองคนขึ้นไปจำเป็นต้องปฏิบัติตามมาตรการตรวจสอบ ดังนี้
 - แต่งตั้งหัวหน้าเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบในการตรวจสอบการปฏิบัติตามบทบัญญัติของพระราชบัญญัติเทคโนโลยีสารสนเทศและกฎหมายอื่น ๆ ภายใต้พระราชบัญญัติ และจะต้องรับผิดชอบในการดำเนินการใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับข้อมูล รวมถึงรับผิดชอบในการดำเนินการของบุคคลที่สามที่เกี่ยวข้อง
 - แต่งตั้งผู้ประสานงานกับหน่วยงานผู้บังคับใช้กฎหมายและเจ้าหน้าที่เพื่อให้แน่ใจว่ามีการปฏิบัติตามคำสั่งหรือข้อกำหนด
 - เผยแพร่รายงานการปฏิบัติตามข้อกำหนดทุกเดือน โดยระบุรายละเอียดของข้อร้องเรียนที่ได้รับ และการดำเนินการเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ และจำนวนลิงก์รวมถึงรายละเอียดของข้อมูลที่สื่อสังคมได้ลบออกหรือระงับการเข้าถึงจากการตรวจสอบเชิงรุกโดยใช้เครื่องมืออัตโนมัติ (automated tools) หรือกลไกใด ๆ
- สื่อสังคมที่เป็นที่นิยม เช่น สื่อสังคมที่มีผู้ใช้งานที่ลงทะเบียนในอินเดียสูงกว่าเกณฑ์ตามที่รัฐบาลประกาศ กำหนด จะต้องพยายามปรับใช้เทคโนโลยี รวมถึงเครื่องมืออัตโนมัติหรือกลไกอื่น ๆ เพื่อค้นหาและตรวจสอบข้อมูลการทำผิดที่ฝ่าฝืนต่อกฎหมาย เช่น การข่มขืน การล่วงละเมิดทางเพศต่อเด็ก หรือการกระทำใด ๆ ที่ขัดต่อกฎหมายไม่ว่าจะโดยชัดแจ้งหรือโดยปริยาย^๖

^๖ อ่างแล้ว เชียงอรรถที่ ๑

บทสรุป

ที่ผ่านมารัฐบาลอินเดียได้ศึกษาการกำกับดูแลและควบคุมสื่อสังคมในประเทศต่าง ๆ เช่น สิงคโปร์ ออสเตรเลีย สหภาพยุโรป และสหราชอาณาจักร และพยายามที่จะนำกฎเกณฑ์ต่าง ๆ มาปรับใช้อย่างเหมาะสมให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมของอินเดีย จึงก่อให้เกิดหลักเกณฑ์เพื่อควบคุมสื่อสังคมออนไลน์ และแพลตฟอร์มสื่อสังคมในอินเดีย ประกอบกับกลไกการแก้ไขข้อร้องทุกข์สำหรับแพลตฟอร์มสื่อสังคมในอินเดีย ด้วยหลักจริยธรรมภายใต้หลักเกณฑ์ที่กำหนด

อย่างไรก็ตาม การปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติดังกล่าวสำหรับแพลตฟอร์มสื่อสังคมต่าง ๆ อาจไม่ใช่เรื่องง่ายและยังถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นการจำกัดเสรีภาพในการแสดงออกของประชาชน ดังนั้น การคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิของผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของสื่อสังคมออนไลน์ จึงต้องคำนึงถึงเสรีภาพในการแสดงออกของปัจเจกชนควบคู่ไปด้วย^๗

^๗ อ่างแล้ว เชียงอรรถที่ ๑